

SỞ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO ĐẮK LẮK
TRƯỜNG THPT PHAN ĐÌNH PHÙNG

*****

HÀ DUY NGHĨA

ỨNG DỤNG LÝ THUYẾT ĐỒNG DƯ
TRONG CÁC BÀI TOÁN CHIA HẾT

CHUYÊN ĐỀ BỒI DƯỠNG HSG

MỤC LỤC

Mục lục	i
Chương 1 ĐỒNG DƯ VÀ ÁP DỤNG	1
1.1 Đồng dư thức	1
1.1.1 Một số khái niệm và tính chất cơ bản	1
1.1.2 Ứng dụng của lý thuyết đồng dư để tìm dấu hiệu chia hết	4
1.2 Phương trình đồng dư	10
1.2.1 Phương trình đồng dư bậc nhất một ẩn	10
1.2.2 Hệ phương trình đồng dư đồng dư bậc nhất một ẩn	11
1.2.3 Ứng dụng	11
1.3 Các hàm số học	12
1.3.1 Phi hàm Öle $\varphi(t)$	12
1.3.2 Hàm Möbius μn	15
1.3.3 Hàm tổng các ước dương $\sigma(n)$	15
1.3.4 Ứng dụng	17
1.4 Bài tập tự luyện	18
Chương 2 MỘT SỐ BÀI TOÁN TRONG CÁC KỲ THI HỌC SINH GIỎI	20
2.1 Các bài toán trong các kỳ thi Olympic	20
2.2 Các bài toán trong kỳ thi học sinh giỏi Quốc gia	22
Tài liệu tham khảo	28

Chương 1

LÝ THUYẾT ĐỒNG DƯ VÀ ÁP DỤNG

1.1 Đồng dư thức

1.1.1 Một số khái niệm và tính chất cơ bản

Định nghĩa 1.1.1. Cho a, b, m là các số nguyên, $m \neq 0$. Số a được gọi là *đồng dư* với b theo môđun m nếu m là ước của $(b - a)$.

Nếu a đồng dư với b theo môđun m thì viết $a \equiv b \pmod{m}$. Ngược lại, nếu a không đồng dư với b theo môđun m thì ta viết $a \not\equiv b \pmod{m}$.

Ví dụ $2 \equiv 5 \pmod{3}$ vì $3 \mid (5 - 2)$.

Nếu $a \equiv b \pmod{m}$ thì b gọi là một *thặng dư* của a theo môđun m .

Nếu $0 \leq b \leq m - 1$ thì b gọi là một *thặng dư bé nhất* của a theo môđun m .

Mệnh đề 1.1.2. Cho a, b, c, m là những số nguyên $m \neq 0$. Khi đó, ta có

(i) $a \equiv a \pmod{m}$,

(ii) Nếu $a \equiv b \pmod{m}$ thì $b \equiv a \pmod{m}$,

(iii) Nếu $a \equiv b \pmod{m}$ và $b \equiv c \pmod{m}$ thì $a \equiv c \pmod{m}$.

Chứng minh. Mệnh đề (i), (ii) là hiển nhiên, ta chứng minh mệnh đề (iii). Thật vậy, ta có $a \equiv b \pmod{m}, b \equiv c \pmod{m}$ suy ra $m \mid (b - a)$ và $m \mid (c - b)$. Do đó $m \mid (b - a + c - b)$, hay $m \mid (c - a)$. Vậy $a \equiv c \pmod{m}$. $\square$

Tiếp theo, ký hiệu $\bar{a}$ là tập hợp tất cả các số nguyên đồng dư với a theo môđun m , $\bar{a} = \{n \in \mathbb{Z} \mid n \equiv a \pmod{m}\}$. Nói cách khác, $\bar{a}$ là tập hợp các số nguyên có dạng $\{a + km\}$. Từ đó, ta có định nghĩa sau.

Định nghĩa 1.1.3. Một tập gồm các phần tử dạng $\bar{a} = \{a + km, k \in \mathbb{Z}\}$ gọi là một *lớp đồng dư* của a theo môđun m .

Ví dụ với $m = 2$, ta có lớp $\bar{0}$ là tập các số nguyên chẵn, lớp $\bar{1}$ là tập các số nguyên lẻ.

Mệnh đề 1.1.4. Cho a, b, m là những số nguyên $m \neq 0$. Khi đó, ta có

(i) $\bar{a} = \bar{b}$ khi và chỉ khi $a \equiv b \pmod{m}$,

(ii) $\bar{a} \neq \bar{b}$ khi và chỉ khi $\bar{a} \cap \bar{b} = \emptyset$,

(iii) Có đúng m lớp đồng dư phân biệt theo môđun m .

Chứng minh. (i) Giả sử $\bar{a} = \bar{b}$, ta xét $a \in \bar{a} = \bar{b}$. Do đó, $a \equiv b \pmod{m}$. Ngược lại, nếu $a \equiv b \pmod{m}$ thì $a \in \bar{b}$. Ngoài ra, nếu $c \equiv a \pmod{m}$ thì $c \equiv b \pmod{m}$. Điều này chứng tỏ rằng $\bar{a} \subseteq \bar{b}$. Hơn nữa, từ $a \equiv b \pmod{m}$ ta suy ra $b \equiv a \pmod{m}$, hay $\bar{b} \subseteq \bar{a}$. Từ đó suy ra $\bar{a} = \bar{b}$.

(ii) Dễ thấy rằng, nếu $\bar{a} \cap \bar{b} = \emptyset$ thì $\bar{a} \neq \bar{b}$. Ngược lại, ta cần chứng tỏ rằng nếu $\bar{a} \cap \bar{b} \neq \emptyset$ thì $\bar{a} = \bar{b}$. Thật vậy, giả sử $\bar{a} \cap \bar{b} \neq \emptyset$ gọi $c \in \bar{a} \cap \bar{b}$. Khi đó, ta có $c \equiv a \pmod{m}$ và $c \equiv b \pmod{m}$. Điều này suy ra $a \equiv b \pmod{m}$. Do đó, theo (i) ta suy ra $\bar{a} = \bar{b}$.

(iii) Để chứng minh phần này, ta chứng minh tập $\{\bar{0}, \bar{1}, \bar{2}, \dots, \overline{m-1}\}$ là m lớp đồng dư phân biệt theo môđun m . Thật vậy, giả sử tồn tại $0 \leq k < l < m$ sao cho $\bar{k} = \bar{l}$. Khi đó, theo (i) ta có $k \equiv l \pmod{m}$, hay $m \mid (l - k)$. Điều này mâu thuẫn với giả thiết $0 < l - k < m$. Do đó, $\bar{k} \neq \bar{l}$. Ngoài ra, với mỗi $a \in \mathbb{Z}$ luôn tồn tại cặp số nguyên q, r sao cho $a = qm + r$, $0 \leq r < m$, suy ra $a \equiv r \pmod{m}$ hay $\bar{a} = \bar{r}$. $\square$

Định nghĩa 1.1.5. Tập gồm m phần tử $\{A = a_1, a_2, \dots, a_m\}$ gọi là một hệ thặng dư đầy đủ theo môđun m nếu $\{B = \bar{a}_1, \bar{a}_2, \bar{a}_3, \dots, \bar{a}_m\}$ là tập gồm m lớp đồng dư phân biệt theo môđun m .

Từ định nghĩa ta thấy rằng, hệ thặng dư đầy đủ theo môđun m là không duy nhất. Ví dụ các tập $\{0, 1, 2, 3\}$, $\{4, 9, 14, -1\}$, $\{0, 1, -2, -1\}$ là những hệ thặng dư đầy đủ theo môđun 4.

Mệnh đề 1.1.6. Nếu $a \equiv c \pmod{m}$ và $b \equiv d \pmod{m}$ thì $a + b \equiv c + d \pmod{m}$ và $ab \equiv cd \pmod{m}$.

Chứng minh. Dễ dàng suy ra từ định nghĩa. $\square$

Mệnh đề 1.1.7. Cho a, b, c, m là các số nguyên, $m > 0$, $ac \equiv bc \pmod{m}$ và $d = (c, m)$. Khi đó, ta có

$$a \equiv b \pmod{\frac{m}{d}}.$$

Chứng minh. Giả sử $ac \equiv bc \pmod{m}$. Ta có $m \mid (bd - ac)$, suy ra tồn tại số nguyên k sao cho $c(b - a) = km$. Khi đó, chia hai vế cho d ta được $\frac{c}{d}(b - a) = k\frac{m}{d}$. Ngoài ra, theo giả thiết ta có $d = (c, m)$, suy ra $\frac{c}{d}, \frac{m}{d} = 1$. Do đó, ta có $\frac{m}{d} \mid (b - a)$ hay

$$a \equiv b \pmod{\frac{m}{d}}. \quad \square$$

Mệnh đề 1.1.8. Cho $a, b, m_1, \dots, m_k$ là các số nguyên, $m_1, \dots, m_k > 0$, $a \equiv b \pmod{m_1}$, $a \equiv b \pmod{m_2}, \dots, a \equiv b \pmod{m_k}$. Khi đó, ta có

$$a \equiv b \pmod{[m_1 \dots m_k]},$$

trong đó $[m_1 m_2 \dots m_k]$ là bội chung nhỏ nhất của $m_1, m_2, \dots, m_k$.

Chứng minh. Suy ra trực tiếp từ định nghĩa. □

Mệnh đề 1.1.9. Nếu $a \equiv b \pmod{n}$ thì $a^n \equiv b^n \pmod{n^2}$.

Chứng minh. Từ $a \equiv b \pmod{n}$ suy ra $a = b + nq$. Do đó, theo công thức khai triển nhị thức ta có

$$\begin{aligned} a^n - b^n &= (b + nq)^n - b^n \\ &= \binom{n}{1} b^{n-1} q n + \binom{n}{2} b^{n-2} q^2 n^2 + \dots + \binom{n}{n} q^n n^n \\ &= n^2 \left(b^{n-1} q + \binom{n}{2} b^{n-2} q^2 + \dots + \binom{n}{n} q^n n^{n-2} \right). \end{aligned}$$

Từ đó suy ra $a^n \equiv b^n \pmod{n^2}$.

Điều ngược lại không đúng, ví dụ như $3^4 \equiv 1^4 \pmod{4^2}$ nhưng $3 \not\equiv 1 \pmod{4}$. □

Mệnh đề 1.1.10. Nếu a, b là các số nguyên và p là số nguyên tố thì

$$(a + b)^p \equiv a^p + b^p \pmod{p}$$

Chứng minh. Theo công thức khai triển nhị thức ta có

$$(a + b)^p = a^p + b^p + \binom{p}{1} a^{p-1} b + \dots + \binom{p}{p-1} a b^{p-1}.$$

Do đó, để chứng minh mệnh đề ta chỉ cần chứng minh $p \mid \binom{p}{k}$, ($1 \leq k \leq p-1$). Thật vậy, ta có

$$\binom{p}{k} = \frac{p!}{k!(p-k)!},$$

suy ra

$$\begin{aligned} k \binom{p}{k} &= \frac{p!}{(k-1)!(p-k)!} \\ &= p \frac{(p-1)!}{(k-1)!(p-k)!} = p \binom{p-1}{k-1}. \end{aligned}$$

Từ đó, $p \mid k \binom{p}{k}$. Ngoài ra, do $\text{ƯCLN}(p, k) = 1$ nên $p \mid \binom{p}{k}$. $\square$

1.1.2 Ứng dụng của lý thuyết đồng dư để tìm dấu hiệu chia hết

Ví dụ 1.1.2.1. Tìm dấu hiệu chia hết cho $2^k, 3, 5^k, 7, 11, 13, 37$.

Lời giải: Xét số tự nhiên $a = \overline{a_n a_{n-1} \dots a_0}$. Tức là a được viết dưới dạng

$$a = a_n \cdot 10^n + \dots + a_1 \cdot 10 + a_0, (0 \leq a_i \leq 9).$$

- *Dấu hiệu chia hết cho 2^k .*

Vì $10 \equiv 0 \pmod{2}$ nên $10^k \equiv 0 \pmod{2^k}$. Từ đó suy ra

$$a \equiv a_{k-1} \cdot 10^{k-1} + \dots + a_0 \pmod{2^k}.$$

Do đó, số a chia hết cho 2^k khi số $b = a_{k-1} \cdot 10^{k-1} + \dots + a_0 \equiv 0 \pmod{2^k}$, tức là b chia hết cho 2^k . Nói cách khác, số tự nhiên a chia hết cho 2^k khi số tự nhiên b được lập từ k chữ số tận cùng của a chia hết cho 2^k .

Tương tự, ta cũng có $10 \equiv 0 \pmod{5}$ và $10^k \equiv 0 \pmod{5^k}$. Do đó, số a chia hết cho 5^k khi số b lập từ k chữ số tận cùng của a chia hết cho 5^k .

- *Dấu hiệu chia hết cho 3 và 9.*

Ta có $10 \equiv 1 \pmod{3}$ suy ra $10^k \equiv 1 \pmod{3}$. Do đó $a_i \cdot 10^k \equiv a_i \pmod{3}$. Từ đó suy ra $a = a_n \cdot 10^n + \dots + a_1 \cdot 10 + a_0 \equiv a_n + \dots + a_0 \pmod{3}$. Vậy, số a chia hết cho 3 khi tổng các chữ số của nó chia hết cho 3.

Tương tự ta cũng có $10 \equiv 1 \pmod{9}$ và $a_i \cdot 10^k \equiv a_i \pmod{9}$. Vậy, số a chia hết cho 9 khi tổng các chữ số của nó chia hết cho 9.

- *Dấu hiệu chia hết cho 7*

Ta có

$$\begin{aligned}
 a_0 &\equiv a_0 \pmod{7} && \Rightarrow a_0 \equiv a_0 \pmod{7} \\
 10 &\equiv 3 \pmod{7} && \Rightarrow 10a_1 \equiv 3a_1 \pmod{7} \\
 10^2 &\equiv 2 \pmod{7} && \Rightarrow 10^2a_2 \equiv 2a_2 \pmod{7} \\
 10^3 &\equiv -1 \pmod{7} && \Rightarrow 10^3a_3 \equiv -1a_3 \pmod{7} \\
 &\dots &&
 \end{aligned}$$

Từ đó, ta có bảng đồng dư theo môđun 7 tương ứng như sau

a_0	$10a_1$	10^2a_2	10^3a_3	10^4a_4	10^5a_5	10^6a_6	10^7a_7	10^8a_8	10^9a_9	$10^{10}a_{10}$	$10^{11}a_{11}$	...	$10^{6t-1}a_{6t-1}$
a_0	$3a_1$	$2a_2$	$-a_3$	$-3a_4$	$-2a_5$	a_6	$3a_7$	$2a_8$	$-a_9$	$-3a_{10}$	$-2a_{11}$	...	$-2a_{6t-1}$

Bảng 1.1:

Do đó, số $a = \overline{a_n a_{n-1} \dots a_1 a_0}$ chia hết cho 7 khi tổng dạng

$$(a_0 + 3a_1 + 2a_2) - (a_3 + 3a_4 + 2a_5) + (a_6 + \dots) + \dots - (a_{6t-3} + 3a_{6t-2} + 2a_{6t-1}) \equiv 0 \pmod{7}$$

Ngoài ra, với mọi số x, y, z ta đều có

$$x \quad 3y \quad 2z \equiv 100z + 10y + x \pmod{7} \equiv \overline{zyx} \pmod{7}.$$

Từ đó suy ra, số $a = \overline{a_n a_{n-1} \dots a_1 a_0}$ chia hết cho 7 khi tổng dạng

$$\overline{a_2 a_1 a_0} - \overline{a_5 a_4 a_3} + \overline{a_8 a_7 a_6} - \overline{a_{11} a_{10} a_9} + \dots, \text{ chia hết cho 7}$$

- *Dấu hiệu chia hết cho 11*

Tương tự dấu hiệu chia hết cho 7, ta cũng có

$$\begin{aligned}
 a_0 &\equiv a_0 \pmod{11} && \Rightarrow a_0 \equiv a_0 \pmod{11} \\
 10 &\equiv -1 \pmod{11} && \Rightarrow 10a_1 \equiv -a_1 \pmod{11} \\
 10^2 &\equiv 1 \pmod{11} && \Rightarrow 10^2a_2 \equiv a_2 \pmod{11} \\
 10^3 &\equiv -1 \pmod{11} && \Rightarrow 10^3a_3 \equiv -1a_3 \pmod{11} \\
 &\dots &&
 \end{aligned}$$

a_0	$10a_1$	10^2a_2	10^3a_3	10^4a_4	10^5a_5	10^6a_6	10^7a_7	10^8a_8	10^9a_9	$10^{10}a_{10}$	$10^{11}a_{11}$	...	$10^{2t-1}a_{2t-1}$
a_0	$-a_1$	a_2	$-a_3$	a_4	$-a_5$	a_6	$-a_7$	a_8	$-a_9$	a_{10}	$-a_{11}$	...	$-a_{2t-1}$

Bảng 1.2:

Do đó, số $a = \overline{a_n \cdot a_{n-1} \dots a_1 a_0}$ chia hết cho 11 khi tổng dạng

$$a_0 - a_1 + a_2 - a_3 + a_4 - a_5 + a_6 + \dots - a_{2t-1} \equiv 0 \pmod{11}$$

Nói cách khác, số $a = \overline{a_n \cdot a_{n-1} \dots a_1 a_0}$ chia hết cho 11 khi tổng đan dấu

$$a_0 - a_1 + a_2 - a_3 + a_4 - a_5 + a_6 + \dots - a_{2t-1} \text{ chia hết cho 11}$$

- *Dấu hiệu chia hết cho 13*

Ta có

$$\begin{aligned} 10^0 &\equiv 1 \pmod{13} && \Rightarrow 10^0 a_0 \equiv 1 a_0 \pmod{13} \\ 10^1 &\equiv -3 \pmod{13} && \Rightarrow 10^1 a_1 \equiv -3 a_1 \pmod{13} \\ 10^2 &\equiv 4 \pmod{13} && \Rightarrow 10^2 a_2 \equiv 4 a_2 \pmod{13} \\ 10^3 &\equiv 1 \pmod{13} && \Rightarrow 10^3 a_3 \equiv 1 a_3 \pmod{13} \\ &\dots && \dots \end{aligned}$$

Tương tự ta cũng có bảng các lớp đồng dư theo môđun 13 (Bảng 1.3)

a_0	$10a_1$	10^2a_2	10^3a_3	10^4a_4	10^5a_5	10^6a_6	10^7a_7	10^8a_8	10^9a_9	$10^{10}a_{10}$	$10^{11}a_{11}$	...	$10^{6t-1}a_{6t-1}$
a_0	$-3a_1$	$-4a_2$	$-a_3$	$3a_4$	$4a_5$	a_6	$-3a_7$	$-4a_8$	$-a_9$	$3a_{10}$	$4a_{11}$	...	$4a_{6t-1}$

Bảng 1.3:

Từ bảng 1.3 ta suy ra rằng, số $a = \overline{a_n \cdot a_{n-1} \dots a_1 a_0}$ chia hết cho 13 khi tổng dạng

$$(a_0 - 3a_1 - 4a_2) - 3(a_3 - 3a_4 - 4a_5) + \dots - a_6(-3 - 3a_{6t-2} - 4a_{6t-1}) \equiv 0 \pmod{13}$$

Ngoài ra, với mọi số x, y, z ta đều có

$$x - 3y - 4z \equiv 100z + 10y + x \pmod{13} \equiv \overline{zyx} \pmod{13}.$$

Từ đó suy ra, số $a = \overline{a_n \cdot a_{n-1} \dots a_1 a_0}$ chia hết cho 13 khi tổng dạng

$$\overline{a_2 a_1 a_0} - \overline{a_5 a_4 a_3} + \overline{a_8 a_7 a_6} - \overline{a_{11} a_{10} a_9} + \dots \text{ chia hết cho 13.}$$

- *Dấu hiệu chia hết cho 33*

Ta có

$$\begin{aligned}
 a_0 &\equiv a_0 \pmod{33} && \Rightarrow a_0 \equiv a_0 \pmod{33} \\
 10 &\equiv 10 \pmod{33} && \Rightarrow 10a_1 \equiv 10a_1 \pmod{33} \\
 10^2 &\equiv 1 \pmod{33} && \Rightarrow 10^2 a_2 \equiv a_2 \pmod{33} \\
 10^3 &\equiv 10 \pmod{33} && \Rightarrow 10^3 a_3 \equiv 10a_3 \pmod{33} \\
 &\dots &&
 \end{aligned}$$

a_0	$10a_1$	$10^2 a_2$	$10^3 a_3$	$10^4 a_4$	$10^5 a_5$	$10^6 a_6$	$10^7 a_7$	$10^8 a_8$	$10^9 a_9$	$10^{10} a_{10}$	$10^{11} a_{11}$	...	$10^{2t} a_{2t}$
a_0	$10a_1$	a_2	$10a_3$	a_4	$10a_5$	a_6	$10a_7$	a_8	$10a_9$	a_{10}	$10a_{11}$	...	a_{2t}

Bảng 1.4:

Từ bảng 1.4 ta suy ra rằng, số $a = \overline{a_n a_{n-1} \dots a_1 a_0}$ chia hết cho 33 khi tổng dạng

$$(a_0 + a_2 + \dots + a_{2t}) + 10(a_1 + a_3 + \dots + a_{2t+1}) \equiv 0 \pmod{33}$$

Ngoài ra, với mọi số x, y ta đều có

$$x - 10y \equiv 10y + x \pmod{33} \equiv \overline{yx} \pmod{33}.$$

Từ đó suy ra, số $a = \overline{a_n a_{n-1} \dots a_1 a_0}$ chia hết cho 33 khi tổng dạng

$$\overline{a_1 a_0} \quad \overline{a_3 a_2} \quad \overline{a_5 a_4} \quad \overline{a_6 a_5} \quad \dots \text{chia hết cho } 33.$$

Ngoài ra, ta có $33 = 11 \cdot 3$ nên ta suy ra được một dấu hiệu khác nữa của số chia hết cho 11; 3 là tổng dạng

$$\overline{a_1 a_0} \quad \overline{a_3 a_2} \quad \overline{a_5 a_4} \quad \overline{a_6 a_5} \quad \dots, \text{ chia hết cho } 11; 3.$$

- *Dấu hiệu chia hết cho 37*

Ta có

$$\begin{aligned}
 a_0 &\equiv a_0 \pmod{37} && \Rightarrow a_0 \equiv a_0 \pmod{37} \\
 10 &\equiv 10 \pmod{37} && \Rightarrow 10a_1 \equiv 10a_1 \pmod{37} \\
 10^2 &\equiv -11 \pmod{37} && \Rightarrow 10^2 a_2 \equiv -11a_2 \pmod{37}
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
10^3 &\equiv 1 \pmod{37} && \Rightarrow 10^3 a_3 \equiv 1a_3 \pmod{37} \\
10^4 &\equiv 10 \pmod{37} && \Rightarrow 10^4 a_3 \equiv 10a_3 \pmod{37} \\
10^5 &\equiv -11 \pmod{37} && \Rightarrow 10^5 a_3 \equiv -11a_3 \pmod{37} \\
&\dots &&
\end{aligned}$$

a_0	$10a_1$	$10^2 a_2$	$10^3 a_3$	$10^4 a_4$	$10^5 a_5$	$10^6 a_6$	$10^7 a_7$	$10^8 a_8$	$10^9 a_9$	$10^{10} a_{10}$	$10^{11} a_{11}$	...	$10^{2t} a_{3t}$
a_0	$10a_1$	$-11a_2$	a_3	$10a_4$	$-11a_5$	a_6	$10a_7$	$-11a_8$	a_9	$10a_{10}$	$-a_{11}$	...	$-11a_{3t}$

Bảng 1.5:

Từ bảng 1.5 ta suy ra rằng, số $a = \overline{a_n a_{n-1} \dots a_1 a_0}$ chia hết cho 37 khi tổng dạng

$$(a_0 + a_3 + \dots + a_{3t}) + 10(a_1 + a_4 + \dots + a_{3t+1}) - 11(a_2 + a_5 + \dots + a_{3t+2}) \equiv 0 \pmod{37}$$

Ngoài ra, với mọi số x, y, z ta đều có

$$x - 10y - 11z \equiv 100z + 10y + x \pmod{37} \equiv \overline{zyx} \pmod{37}.$$

Từ đó suy ra, số $a = \overline{a_n a_{n-1} \dots a_1 a_0}$ chia hết cho 37 khi tổng dạng

$$\overline{a_2 a_1 a_0} - \overline{a_5 a_4 a_3} + \overline{a_8 a_7 a_6} - \dots, \text{ chia hết cho 37.}$$

Ví dụ 1.1.2.2. Chứng minh rằng

- $4^{4021} + 3^{2012}$ chia hết cho 13,
- $6^{2023} + 8^{2023}$ chia hết cho 49,
- $220^{119^{69}} + 119^{69^{220}} + 69^{220^{119}}$ chia hết cho 102,
- $2222^{5555} + 5555^{2222}$ chia hết cho 7.

Lời giải a) Ta có

$$\begin{aligned}
4^{4021} - 3^{2012} &= 4 \cdot 16^{2010} - 9 \cdot 3^{2010} \\
&\equiv 4(16^{2010} - 3^{2010}) \pmod{13} \\
&= (16 - 3)(16^{2009} + 16^{2008} \cdot 3 + \dots + 3^{2009}) \pmod{13} \\
&\equiv 0 \pmod{13}.
\end{aligned}$$

Vậy, $4^{4021} \cdot 3^{2012}$ chia hết cho 13.

b) Ta có $6^{2023} \cdot 8^{2023} = (6+8)(6^{2022} - 6^{2021}8 + 6^{2020}8^2 + \dots + 8^{2022}) = 14M$, trong đó

$$M = (6^{2022} - 6^{2021}8 + 6^{2020}8^2 + \dots + 8^{2022}).$$

Hơn nữa, $M \equiv \underbrace{(-1)^{2022} + 1^{2021} - \dots - 1^{2022}}_{2023 \text{ số hạng}} \equiv 2023 \equiv 0 \pmod{7}$, hay $7|M$. Từ đó

suy ra, $49|14M$ hay $6^{2023} + 8^{2023}$ chia hết cho 49.

c) Ta có

$$\begin{aligned} 220 &\equiv 0 \pmod{2} \Rightarrow 220^{119^{69}} \equiv 0 \pmod{2} \\ 119 &\equiv 1 \pmod{2} \Rightarrow 119^{220^{69}} \equiv 1 \pmod{2}, \\ 69 &\equiv 1 \pmod{2} \Rightarrow 69^{220^{119}} \equiv 1 \pmod{2}. \end{aligned}$$

Do đó, $A = 220^{119^{69}} + 119^{69^{220}} + 69^{220^{119}}$ chia hết cho 2.

Tương tự ta cũng chứng minh được A chia hết cho 3, 17. Vì các số $\{2, 3, 17\}$ là những số đôi một nguyên tố cùng nhau nên ta suy ra A chia hết cho 102.

d) Ta có $2222 \equiv 3 \pmod{7}$, $3^2 \equiv 2 \pmod{7}$, $3^3 \equiv -1 \pmod{7}$. Do đó

$$2222^{5555} \equiv 3^{3 \cdot 1851 + 2} \equiv -2 \pmod{7}.$$

Tương tự, ta cũng có $5555 \equiv 4 \pmod{7}$, $4^3 \equiv 1 \pmod{7}$, $4^2 \equiv 2 \pmod{7}$ nên

$$5555^{2222} \equiv 4^{3 \cdot 740 + 2} \equiv 2 \pmod{7}.$$

Từ đó suy ra, $2222^{5555} \cdot 5555^{2222} \equiv 0 \pmod{7}$ hay $2222^{5555} + 5555^{2222} \equiv 0 \pmod{7}$.

Ví dụ 1.1.2.3. Tìm số dư của số 1234356789^4 khi chia cho 8.

Lời giải: Vì $8 = 2^3$ nên số dư của phép chia 1234356789^4 cho 8 cũng chính là số dư của 789^4 khi chia cho 8. Do đó, ta có

$$1234356789^4 \equiv 789^4 \equiv 5^4 \equiv 1 \pmod{8}.$$

Từ đó suy ra số dư của phép chia 1234356789^4 cho 8 là 1.

1.2 Phương trình đồng dư

1.2.1 Phương trình đồng dư bậc nhất một ẩn

Định nghĩa 1.2.1. Phương trình đồng dư tuyến tính một ẩn số là phương trình dạng $ax \equiv b \pmod{m}$, trong đó $a, b, m \in \mathbb{Z}, m \neq 0, a \not\equiv 0 \pmod{m}$.

Một nghiệm của phương trình là số nguyên x_0 thỏa mãn $ax_0 \equiv b \pmod{m}$.

Ví dụ 3, 8, 13 là những nghiệm của phương trình $6x \equiv 3 \pmod{15}$. Số 18 cũng là nghiệm, nhưng $18 \equiv 3 \pmod{15}$.

Mệnh đề 1.2.2. Gọi $d = \text{ƯCLN}(a, m)$. Khi đó, phương trình đồng dư $ax \equiv b \pmod{m}$ có nghiệm nếu và chỉ nếu $d|b$. Hơn nữa, nếu x_0 là nghiệm thì phương trình có đúng d nghiệm không đồng dư theo môđun m .

Chứng minh. Nếu x_0 là nghiệm thì $ax_0 - b = my_0$ với mỗi số nguyên y_0 . Do đó, $ax_0 - my_0 = b$. Ngoài ra, ta có $d = \text{ƯCLN}(a, m)$ suy ra $d|(ax_0 - my_0 = b)$.

Ngược lại, giả sử $d|b$, khi đó tồn tại hai số nguyên x_0, y_0 sao cho $d = ax_0 - my_0$. Đặt $c = \frac{b}{d}$, nhân cả hai vế phương trình trên cho c ta được $a(x_0c) - m(y_0c) = b$. Điều này suy ra $x = x_0c$ là nghiệm của phương trình $ax \equiv b \pmod{m}$.

Tiếp theo, ta chứng minh phương trình này có đúng d nghiệm không đồng dư theo môđun m . Thật vậy, giả sử x_1, x_2 là hai nghiệm của phương trình. Khi đó, $a(x_1 - x_0) \equiv 0 \pmod{m}$ suy ra $m|a(x_1 - x_0)$. Hơn nữa, ta có $d = \text{ƯCLN}(a, m)$ nên đặt $m' = \frac{m}{d}, a' = \frac{a}{d}$ ta cũng có $m'|a'(x_1 - x_0)$ suy ra $m'|(x_1 - x_0)$ hay $x_1 = x_0 + km'$ với mỗi số nguyên k . Do đó, mọi nghiệm của phương trình đều có dạng $x_0 + km', k \in \mathbb{Z}$. Ngoài ra, do với hai số nguyên k, d luôn tồn tại hai số nguyên q, r sao cho $k = qd + r, 0 \leq r < d$ khi đó $x_1 = x_0 + qdm' + rm' = x_0 + qm + rm'$ nghiệm này đồng dư với nghiệm $x_0 + rm'$. Điều này chứng tỏ các nghiệm không đồng dư của phương trình là $x_0, x_0 + m', \dots, x_0 + (d-1)m'$. $\square$

Quay lại ví dụ xét ở trên, phương trình $6x \equiv 3 \pmod{15}$ có $d = \text{ƯCLN}(15, 3) = 3$, $m' = 5$, và $x_0 = 3$ là nghiệm, các nghiệm tiếp theo là 8, 13.

Định nghĩa 1.2.3. Cho a, m là các số nguyên, $m > 1$. Nghiệm của phương trình đồng dư $ax \equiv 1 \pmod{m}$ được gọi là nghịch đảo của a theo môđun m .

1.2.2 Hệ phương trình đồng dư đồng dư bậc nhất một ẩn

Định nghĩa 1.2.4. Hệ phương trình dạng

$$\left\{ \begin{array}{l} x \equiv b_1 \pmod{m_1} \\ x \equiv b_2 \pmod{m_2} \\ \dots \\ x \equiv b_n \pmod{m_n} \end{array} \right.$$

gọi là hệ phương trình đồng dư bậc nhất một ẩn. Nếu một số nguyên x_0 là nghiệm của hệ thì các số nguyên thuộc lớp đồng dư với x_0 theo môđun m cũng là nghiệm của hệ, (m là BCNN của $m_1, m_2, \dots, m_n$).

Định lý 1.2.5 (Chinese Remainder Theorem). *Giả sử $m = m_1.m_2\dots m_t$ và các số $m_1, m_2, \dots, m_t$ đôi một nguyên tố cùng nhau. Khi đó hệ phương trình đồng dư*

$$\left\{ \begin{array}{l} x \equiv b_1 \pmod{m_1} \\ x \equiv b_2 \pmod{m_2} \\ \dots \\ x \equiv b_n \pmod{m_n} \end{array} \right.$$

có nghiệm duy nhất theo môđun m .

Chứng minh. Đặt $n_i = \frac{m}{m_i}$, ta được $(m_i, n_i) = 1$. Khi đó, tồn tại số nguyên r_i, s_i sao cho $r_i m_i + s_i n_i = 1$. Gọi $e_i = s_i n_i$ suy ra $e_i \equiv 1 \pmod{m_i}$ và $e_i \equiv 0 \pmod{m_j}, j \neq i$. Tiếp tục đặt $x_0 = \sum_{i=1}^n b_i e_i$ ta được $x_0 \equiv b_i e_i \pmod{m_i}$ dẫn đến $x_0 \equiv b_i \pmod{m_i}$. Vậy x_0 là một nghiệm của hệ. Hơn nữa, giả sử x_1 là một nghiệm khác của hệ. Ta có $x_1 - x_0 \equiv 0 \pmod{m_i}, (i = 1, 2, \dots, n)$ hay $m_1, m_2, \dots, m_n$ chia hết cho $x_1 - x_0$. Điều này chứng tỏ $x_1 \equiv x_0 \pmod{m}$. $\square$

1.2.3 Ứng dụng

Ví dụ 1.2.3.1. Tìm một số chia hết cho 11 nhưng khi chia cho 2, 3, 5, 7 đều dư 1.

Lời giải: Gọi số phải tìm là x . Khi đó, ta có hệ phương trình đồng dư sau

$$\begin{cases} x \equiv 0 \pmod{11} \\ x \equiv 1 \pmod{2} \\ x \equiv 1 \pmod{3} \\ x \equiv 1 \pmod{5} \\ x \equiv 1 \pmod{7} \end{cases}$$

Đặt $m = 11 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 5 \cdot 7 = 2310$, ta có các bộ số n_i, m_i, r_i, s_i tương ứng như sau

m_i	r_i	n_i	s_i
2	578	1155	-1
3	257	770	-1
5	-277	462	3
7	-47	330	1
11	0	210	0

Bảng 1.6:

($2r - 1155s = 1 \Rightarrow 2r = 1 - 1155s = 2 - 1144s - s - 1$, vì r nguyên nên ta chọn $s = 1, \dots$, dẫn đến ta có cặp (r, s) như bảng (1.6).)

Áp dụng Định lý 1.2.5, ta có nghiệm của hệ trên là

$$x \equiv 1155(-1) - 770(-1) - 462(3) - 330(1) - 210 \cdot 0 \pmod{2310} \equiv -209 \pmod{2310}.$$

1.3 Các hàm số học

1.3.1 Phi hàm Ôle $\varphi(n)$

Định nghĩa 1.3.1. Cho n là số nguyên dương. Phi hàm Ôle $\varphi(n)$ (Euler's function $\varphi(n)$) là số các số nguyên dương không vượt quá n và nguyên tố cùng nhau với n .

Ví dụ với $n = 4$, ta có $\varphi(4) = 3$.

Phi hàm Ôle là hàm *nhân tính*, tức là với hai số m, n nguyên tố cùng nhau ta có $\varphi(m \cdot n) = \varphi(m) \cdot \varphi(n)$. Với kết quả này, ta có mệnh đề sau đây cho ta cách tính $\varphi(n)$.

Mệnh đề 1.3.2. Giả sử số tự nhiên n được phân tích thành tích các thừa số nguyên tố $n = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \cdots p_k^{\alpha_k}$. Khi đó

$$\varphi(n) = n \left(1 - \frac{1}{p_1}\right) \left(1 - \frac{1}{p_2}\right) \cdots \left(1 - \frac{1}{p_k}\right).$$

Chứng minh. Xem [1, tr.60-61]. □

Mệnh đề 1.3.3. Cho n là một số nguyên dương. Khi đó,

$$\sum_{d|n} \varphi\left(\frac{n}{d}\right) = n$$

trong đó tổng được lấy theo mọi ước của n .

Chứng minh. Xét n số hữu tỉ $\frac{1}{n}, \frac{2}{n}, \dots, \frac{n}{n}$. Rút gọn mỗi phân số sao cho mỗi phân số đều tối giản. Khi đó, tất cả các mẫu số của những phân số này đều là ước của n . Do đó, nếu d là ước của n thì có chính xác $\varphi(d)$ phân số có mẫu số là d . Từ đó suy ra

$$\sum_{d|n} \varphi\left(\frac{n}{d}\right) = n. \quad \square$$

Định nghĩa 1.3.4. Một tập gồm $\varphi(n)$ số nguyên mà mỗi phân tử của tập đều nguyên tố cùng nhau với n và hai phân tử khác nhau của tập không đồng dư theo môđun n được gọi là một *hệ thặng dư thu gọn* theo môđun n .

Định lý 1.3.5 (Euler's theorem). Cho m là số nguyên dương và a là số nguyên với $(a, m) = 1$. Khi đó, ta có $a^{\varphi(m)} \equiv 1 \pmod{m}$.

Chứng minh. Giả sử $\{r_1, r_2, \dots, r_{\varphi(m)}\}$ là một hệ thặng dư thu gọn theo môđun m . Khi đó, ta có $\{ar_1, ar_2, \dots, ar_{\varphi(m)}\}$ cũng là một hệ thặng dư thu gọn theo môđun m . Do đó

$$ar_1 ar_2 \dots ar_{\varphi(m)} \equiv r_1 r_2 \dots r_{\varphi(m)} \pmod{m}$$

tức là

$$a^{\varphi(m)} r_1 r_2 \dots r_{\varphi(m)} \equiv r_1 r_2 \dots r_{\varphi(m)} \pmod{m}.$$

Ngoài ra, ta có $\text{ƯCLN}(r_1 r_2 \dots r_{\varphi(m)}, m) = 1$ nên suy ra $a^{\varphi(m)} \equiv 1 \pmod{m}$. □

Hệ quả 1.3.6. Cho a, m là các số nguyên, với $m > 0$, $\text{ƯCLN}(a, m) = 1$ và n, k là hai số tự nhiên thỏa $n \equiv k \pmod{\varphi(m)}$. Khi đó

$$a^n \equiv a^k \pmod{m}.$$

Chứng minh. Ta có $n \equiv k \pmod{\varphi(m)}$. $\Rightarrow n = k + t \cdot \varphi(m), t \in \mathbb{Z}$. Do đó,

$$a^n = a^{k+t \cdot \varphi(m)} = a^k \cdot (a^{\varphi(m)})^t \equiv a^k \pmod{m}. \quad \square$$

Định lý 1.3.7 (Fermat's little theorem). *Nếu p là số nguyên tố thì với mỗi số nguyên a ta đều có $a^p \equiv a \pmod{p}$.*

Chứng minh. Suy ra trực tiếp từ Định lý Euler. $\square$

Định lý 1.3.8 (Wilson's theorem). *Số nguyên $n > 1$ là số nguyên tố nếu và chỉ nếu $(n-1)! \equiv -1 \pmod{n}$.*

Chứng minh. Giả sử n là số nguyên tố. Nếu $n = 2, 3$ thì định lý đúng. Nếu $n > 3$, thì với mỗi số nguyên a luôn tồn tại duy nhất số nguyên b sao cho $a \cdot b \equiv 1 \pmod{n}$. Ta chứng minh $2 \leq b \leq p-2$. Thật vậy, theo Mệnh đề 1.2.2 về sự tồn tại nghiệm của phương trình đồng dư ta có $1 \leq b \leq p-1$. Ngoài ra, nếu $b = 1$ thì $a = 1$. Nếu $b = n-1$ thì $a = n-1$. Điều này mâu thuẫn. Do đó, các phần tử của tập $A = \{2, 3, \dots, n-2\}$ chia thành $\frac{n-3}{2}$ cặp (a, b) như trên. Từ đó suy ra

$$2 \cdot 3 \dots (n-2) \equiv 1 \pmod{p}$$

hay

$$(n-1)! \equiv (n-1) \pmod{n} \equiv -1 \pmod{n}.$$

Ngược lại, giả sử $(n-1)! \equiv -1 \pmod{n}$. Ta chứng minh n là số nguyên tố. Thật vậy, giả sử n là hợp số, tức là $n = a \cdot b$ trong đó $1 < a \leq b < n$. Khi đó $a | (n-1)!$. Ngoài ra theo giả thiết, ta có $(n-1)! \equiv -1 \pmod{n}$ tức là $a | ((n-1)! + 1)$. Từ đó suy ra $a | 1$. Điều này mâu thuẫn. Vậy n là số nguyên tố. $\square$

Mệnh đề 1.3.9. *Gọi p^t là lũy thừa của số nguyên tố lẻ, m là số nguyên tố cùng nhau với cả p và $p-1$ và a, b nguyên tố cùng nhau với p . Khi đó*

$$a^m \equiv b^m \pmod{p^t} \text{ nếu và chỉ nếu } a \equiv b \pmod{p^t}.$$

Chứng minh. Vì $(a-b) | (a^m - b^m)$ nên từ giả thiết là $a \equiv b \pmod{p^t}$ ta suy ra

$$a^m \equiv b^m \pmod{p^t}.$$

Ngược lại, giả sử $a^m \equiv b^m \pmod{p^t}$ và a, b nguyên tố cùng nhau với p ta chứng minh $a \equiv b \pmod{p^t}$. Thật vậy, vì m nguyên tố cùng nhau với p và $p-1$ nên

$\text{UCLN}(m, (p-1)p^{t-1}) = 1$. Do đó, tồn tại số nguyên dương k sao cho $mk \equiv 1 \pmod{\varphi(p^t)}$. Từ đó suy ra

$$a \equiv a^{mk} \equiv (a^m)^k \equiv (b^m)^k \equiv b \pmod{p^t}. \quad \square$$

1.3.2 Hàm Möbius $\mu(n)$

Định nghĩa 1.3.10. Hàm số học Möbius $\mu(n)$ là hàm cho bởi công thức

$$\mu(n) \begin{cases} 1 & \text{nếu } n = 1, \\ 0 & \text{nếu } n \text{ không chính phương,} \\ (-1)^k & \text{nếu } n \text{ là số chính phương và } k \text{ là số các ước nguyên tố của } n. \end{cases}$$

Mệnh đề 1.3.11. Nếu $n > 1$ thì $\sum_{d|n} \mu(d) = 0$.

Chứng minh. Nếu $n > 1$ thì n được phân tích thành tích các thừa số nguyên tố $n = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_l^{\alpha_l}$. Khi đó, $\sum_{d|n} \mu(d) = \sum_{\epsilon_1, \dots, \epsilon_l} \mu(p_1^{\epsilon_1} \dots p_l^{\epsilon_l})$ trong đó ϵ_i là 0 hoặc 1. Do đó,

$$\sum_{d|n} \mu(d) = 1 - l + \binom{l}{2} - \binom{l}{3} + \dots + (-1)^l \binom{l}{l} = (1-1)^l = 0. \quad \square$$

1.3.3 Hàm tổng các ước dương $\sigma(n)$

Định nghĩa 1.3.12. Hàm số học $\sigma(n)$ là hàm nhận giá trị tại n là tổng các ước dương của n . Ta có thể viết gọn định nghĩa trên như sau

$$\sigma(n) = \sum_{d|n} d.$$

Hàm $\sigma(n)$ là hàm nhân tính. Nếu p là số nguyên tố thì $\sigma(p) = p + 1$.

Nếu $\sigma(n) = 2n$ thì n được gọi là số *hoàn hảo* (perfect), ví dụ số 6, 28 là những số hoàn hảo.

Định lý 1.3.13. Nếu số tự nhiên n được phân tích thành tích các thừa số nguyên tố $n = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_l^{\alpha_l}$ thì

$$\sigma(n) = \prod_{i=1}^l \frac{p_i^{\alpha_i+1} - 1}{p_i - 1}.$$

Chứng minh. Ta có các ước của p^{α_i} là $1, p, p^2, \dots, p^{\alpha_i}$, nên

$$\sigma(p^{\alpha_i}) = 1 + p + p^2 + \dots + p^{\alpha_i} = \frac{p^{\alpha_i+1} - 1}{p - 1}.$$

Từ đó suy ra,

$$\sigma(n) = \prod_{i=1}^l \frac{p_i^{\alpha_i+1} - 1}{p_i - 1}. \quad \square$$

Mệnh đề 1.3.14. Nếu m là số hoàn hảo lẻ và m có phân tích cơ sở $m = \prod p_i^{\alpha_i}$ thì

$$1) \text{ Tồn tại duy nhất một chỉ số } i \text{ sao cho } \begin{cases} \alpha_i \text{ lẻ} \\ p_i \equiv 1 \pmod{4} \end{cases}$$

2) Với mọi $j \neq i, \alpha_j$ chẵn.

Chứng minh. Ta có $\sigma(m) = 2m \Rightarrow \prod \left(\sum_{j=1}^{\alpha_i} p_i^j \right) = 2 \prod p_i^{\alpha_i}$. Suy ra, tồn tại duy nhất một số i sao cho α_i lẻ và do $2|\sigma(m)$ nên ứng với α_i lẻ ta có $p_i \equiv 1 \pmod{4}$.

Ngoài ra, với các chỉ số $j \neq i$ ta xét $\sigma(p_j^{\alpha_j}) = 1 + p_j + p_j^2 \dots + p_j^{\alpha_j}$. Khi đó từ $\sigma(p_j^{\alpha_j})$ là số lẻ nên α_j phải chia hết cho 2. $\square$

Mệnh đề 1.3.15. n là số hoàn hảo chẵn khi và chỉ khi $n = 2^{m-1}(2^m - 1)$, trong đó $2^m - 1$ là số nguyên tố Mersene.

Chứng minh. Giả sử $n = 2^s q, s \geq 1, q = 2t + 1$, ta có

$$2^{s+1}q = \sigma(2^s q) = (2^{s+1} - 1)\sigma(q).$$

Suy ra q chia hết cho $2^{s+1} - 1$. Tiếp theo, ta đặt $q = (2^{s+1} - 1)k$. Khi đó, nếu $k > 1$ ta có

$$2^{s+1}k(2^{s+1} - 1) = \sigma((2^{s+1} - 1)k)(2^{s+1} - 1).$$

Suy ra $k2^{s+1} = \sigma((2^{s+1} - 1)k) > k(2^{s+1} - 1) \quad k, (\text{mâu thuẫn})$. Vậy $k = 1$ hay $q = 2^{s+1} - 1$ và q là số nguyên tố Mersene.

Ngược lại, giả sử $n = 2^{m-1}(2^m - 1)$ trong đó $2^m - 1$ là số nguyên tố. Khi đó,

$$\sigma(n) = \sigma(2^{m-1})\sigma(2^m - 1) = 2^{m-1}2^m = 2n.$$

Vậy n là số hoàn hảo. $\square$

1.3.4 Ứng dụng

Ví dụ 1.3.4.1. Tìm số dư trong các phép chia sau

a) 123^{345} chia cho 14,

b) 35^{150} chia cho 425, (Chọn HSGQG-Daklak-2011).

Lời giải: a) Ta có $123 \equiv -3 \pmod{14}$, $345 \equiv 3 \pmod{6}$ và $\text{ƯCLN}(123, 14) = 1$, $\varphi(14) = 6$ nên áp dụng Hệ quả 1.3.6 ta có

$$123^{345} \equiv 123^3 \equiv (-3)^3 \equiv 1 \pmod{14}.$$

Vậy số dư trong phép chia 123^{345} chia cho 14 là 1.

b) Vì $\text{ƯCLN}(35^{150}, 425) = 25$ nên

$$35^{150} \equiv r \pmod{425} \Leftrightarrow 5^{158} \cdot 7^{150} \equiv x \pmod{17}.$$

Ta có $\varphi(17) = 16$, $148 \equiv 6 \pmod{16}$, $\text{ƯCLN}(148, 17) = 1$ nên suy ra

$$5^{148} \equiv 5^6 \equiv (5^3)^2 \equiv 6^2 \equiv 2 \pmod{17}.$$

Tương tự, ta cũng có

$$7^{150} \equiv 7^8 \equiv (7^2)^4 \equiv (-2)^4 \equiv -1 \pmod{17}.$$

Từ đó suy ra $5^{158} \cdot 7^{150} \equiv -2 \equiv 15 \pmod{17}$ hay $35^{150} \equiv 375 \pmod{425}$.

Vậy số dư khi chia 35^{150} cho 425 là 375.

Ví dụ 1.3.4.2. Chứng minh rằng nếu $\text{ƯCLN}(a, 5) = 1$ thì $a^{8n} + 3a^{4n} - 4$ chia hết cho 100.

Lời giải: Đặt $A = a^{8n} + 3a^{4n} - 4 = (a^{4n} - 1)(a^{4n} + 4)$. Theo công thức Euler ta có $a^4 \equiv 1 \pmod{5}$ suy ra $a^{4n} \equiv 1 \pmod{5}$. Do đó $a^{4n} + 4$ chia hết cho 5 và $a^{4n} - 1$ cũng chia hết cho 5, hay A chia hết cho 25. Điều này dẫn đến bài toán trở thành chứng minh A chia hết cho 4. Thật vậy, ta viết trở lại

$$a^{8n} + 3a^{4n} - 4 = a^{4n}(a^{4n} + 3) - 4 = B$$

và ta xét hai trường hợp sau:

a chẵn, tức là $a = 2k$ ta có $a^{4n} = 2^{4n} a^{4n} : 4$ suy ra $B : 4$

••• lẻ, tức là $a = 2k + 1$ ta có

$$\begin{aligned} a^{4n} - 3 &= (2k + 1)^{4n} - 3 \\ &= \sum_{k=0}^{4n} \binom{4n}{k} (2k)^{4n-k} \cdot 1^k - 3 : 4 \end{aligned}$$

Từ đó suy ra $a^{8n} - 3a^{4n} - 4$ chia hết cho 100.

Ví dụ 1.3.4.3. Tìm số tự nhiên n sao cho hai số $n - 1$ và $\frac{n(n+1)}{2}$ là hai số số hoàn hảo.

Lời giải: Vì n là số tự nhiên nên n chia hết cho 2 hoặc không chia hết cho 2. Trước hết ta xét trường hợp n chia hết cho 2. Khi đó:

a) Với $n = 4k$, ta có $n - 1 = 4k - 1 \equiv 3 \pmod{4}$. Điều này mâu thuẫn ($n \equiv 1 \pmod{4}$).

b) Với $n = 4k + 2$ ta có $\frac{n(n+1)}{2} = (2k + 1)(4k + 3)$ là số hoàn chỉnh lẻ và $\frac{n(n+1)}{2} \equiv 3 \pmod{4}$ Điều này mâu thuẫn.

Trường hợp tiếp theo, với n không chia hết cho 2, ta có:

a) $n = 3k + 3 \Rightarrow -1, \frac{n(n+1)}{2}$ đều là số hoàn hảo chẵn. Do đó $n - 1 = 2^{p-1}(2^p - 1)$, $\frac{n(n+1)}{2} = 2^{q-1}(2^q - 1)$. Ngoài ra, $(n - 1, \frac{n(n+1)}{2}) = 2$ nên $q = 2$ hoặc $p = 2$ suy ra $n = 7$.

b) $n = 4k + 1$ suy ra $\frac{n(n+1)}{2}$ là số hoàn hảo lẻ và $n - 1$ là số hoàn hảo chẵn. Do đó,

$$n - 1 = 2^{p-1}(2^p - 1) \Rightarrow \frac{n(n + 1)}{2} = (2^{2p-2} - 2^{p-2} + 1)(2^{2p-1} - 2^{p-1} + 1).$$

Suy ra $(2^{2p-2} - 2^{p-2} + 1)$, hoặc $(2^{2p-1} - 2^{p-1} + 1)$ là những số chính phương. Điều này mâu thuẫn.

Vậy chỉ có $n = 7$ thỏa điều kiện.

1.4 Bài tập tự luyện

Bài tập 1.4.1. Chứng minh rằng với mọi số tự nhiên $n \geq 1$ ta có

a) $3^{2^{4n+1}} + 2$ chia hết cho 11,

b) $2^{2^{10n+1}} + 19$ chia hết cho 23,

c) $2^{2^{6n+2}} + 21$ chia hết cho 37.

Bài tập 1.4.2. Tìm số dư trong phép chia

a) 6^{592} chia cho 11,

b) 3^{40} chia cho 83,

c) $51200^{2^{100}}$ chia cho 41.

Bài tập 1.4.3. Chứng minh rằng $0,3.(1983^{1983} - 1917^{1917})$ là số nguyên.

Bài tập 1.4.4. Chứng minh rằng $\sum_{k=1}^{26} k \cdot 10^{3k}$, $k \in \mathbb{N}$ chia hết cho 13.

Bài tập 1.4.5. Tìm các số tự nhiên n để $n^{n+1}(n+1)^n$ chia hết cho 5.

HD: Xét $n = 5k + r$, $r \in \{0, 1, 2, 3, 4\}$.

Bài tập 1.4.6. Cho số nguyên a , chứng minh rằng $a^2 - 1$ không có ước nguyên tố dạng $4k - 3$, từ đó suy ra các phương trình sau không có nghiệm nguyên dương.

a) $4xy - x - y = z^2$,

b) $x^2 - y^3 = 7$.

Bài tập 1.4.7. Cho k, t là các số tự nhiên lớn hơn 1. Với giá trị nào của k thì với mọi số tự nhiên n ta luôn có

$$n^k \equiv n \pmod{10^t} \Rightarrow n^2 \equiv n \pmod{10^t}.$$

Bài tập 1.4.8. Cho n là số tự nhiên, p là số nguyên tố, $n \geq p$. Chứng minh rằng

$$\binom{n}{p} \equiv \left[\frac{n}{p} \right] \pmod{p},$$

trong đó $[x]$ là phần nguyên của x .

Bài tập 1.4.9. Giả sử p là số nguyên tố có dạng $3n - 2$. Chứng minh rằng không tồn tại số nguyên x sao cho $x^2 - 3$ chia hết cho p .

Chương 2

MỘT SỐ BÀI TOÁN TRONG CÁC KỲ THI HỌC SINH GIỎI

2.1 Các bài toán trong các kỳ thi Olympic

Bài toán 2.1.1 (CHINA, 2004). Hãy xác định ba chữ số tận cùng của số n với

$$n = 3 \times 7 \times 11 \times 15 \times \cdots \times 2011. \quad (2.1)$$

Lời giải: Dễ thấy rằng n là số lẻ. Gọi x là 3 chữ số tận cùng của n . Khi đó $n \equiv x \pmod{1000}$. Vì 15, 35, 55 là 3 số hạng trong tích (2.1) nên n chia hết cho 125, và $1000 = 125 \cdot 8$ ta suy ra x cũng chia hết cho 125. Do đó, x chỉ có thể là những số 125, 375, 625, 875.

Từ đó suy ra, $1000 \mid (n - x) \Leftrightarrow 8 \mid (n - x) \Rightarrow n \equiv x \pmod{8}$. Tiếp theo lấy môđun 8 các số hạng của n ta được

$$\begin{aligned} n &= 3(4.1 + 3)(4.2 + 3)\dots(4.502 + 3) \equiv \underbrace{(3.7)(3.7)\dots(3.7)}_{251 \text{ cặp}} 3.3 \equiv \underbrace{5.5\dots5}_{251 \text{ cặp}}.3 \pmod{8} \\ &\equiv \underbrace{1.1\dots1}_{125 \text{ cặp}}.5.3 \equiv 7 \pmod{8} \end{aligned}$$

Hơn nữa, trong các số 125, 375, 625, 875 chỉ có duy nhất số 375 là đồng dư với 7 theo môđun 8 nên 375 là 3 chữ số tận cùng của n .

Bài toán 2.1.2. (IMO-1964). a) Tìm tất cả các số nguyên dương n sao cho $2^n - 1$ chia hết cho 7.

b) Chứng minh rằng không có số tự nhiên n nào để $2^n - 1$ chia hết cho 7.

Lời giải: Vì n là số nguyên dương nên ta xét các trường hợp của n như sau:

- Với $n = 3k, k \in \mathbb{Z}$ ta có

$$2^n - 1 = (2^3)^k - 1 \equiv 1^k - 1 \equiv 0 \pmod{7}.$$

Do đó, với n là bội của 3 thỏa yêu cầu bài toán.

- Với $n = 3k + r, k \in \mathbb{Z}, r = 1, 2$ ta có

$$2^n - 1 = 2^{3k} \cdot 2^r - 1 \equiv 2^r - 1 \equiv \begin{cases} 1 \pmod{7}, & r = 1 \\ 3 \pmod{7}, & r = 2 \end{cases}$$

Từ đó suy ra, $n = 3k, k \in \mathbb{Z}$ ta luôn có $7 | (2^n - 1)$.

b) Theo trên ta có $2^n \equiv 1, 2, 4 \pmod{7}$ với mọi số tự nhiên n . Do đó $2^n + 1 \not\equiv 0 \pmod{7}$ với mọi số nguyên dương n .

Bài toán 2.1.3. (MOSCOW-1982). Tìm tất cả các số tự nhiên n sao cho $n \cdot 2^n - 1$ chia hết cho 3.

Hướng dẫn: Xét số tự nhiên n dạng $n = 6k + r, k \in \mathbb{Z}, 0 \leq r < 6$.

Bài toán 2.1.4. (Olympic10-30/4-2008) Tìm tất cả các số nguyên dương m thỏa điều kiện

$$\forall a, b \in \mathbb{Z}, a^2 \equiv b^2 \pmod{m} \Rightarrow a \equiv \pm b \pmod{m} \quad (2.2)$$

Lời giải: Trước hết, nhận thấy rằng nếu $m = 1$ hoặc m là số nguyên tố thì với mọi $a, b \in \mathbb{Z}, a^2 \equiv b^2 \pmod{m} \Rightarrow a \equiv \pm b \pmod{m}$. Thật vậy,

Nếu $m = 1$ thì (2.2) đúng.

Xét m là số nguyên tố, với $a, b \in \mathbb{Z}$ thỏa $a^2 \equiv b^2 \pmod{m}$. Ta có

$$(a - b)(a + b) = a^2 - b^2 \equiv 0 \pmod{m},$$

điều này suy ra $a - b \equiv 0 \pmod{m}$ hoặc $a + b \equiv 0 \pmod{m}$. Do đó, $a \equiv \pm b \pmod{m}$.

Tiếp theo, ta xét với $m \neq 1$ và m không nguyên tố, ta chứng minh số m cần tìm là $m = 2p$ trong đó p là số nguyên tố lẻ. Thật vậy, giả sử (2.2) đúng. Vì m là số nguyên tố lẻ nên ta có $m = x \cdot y, x, y \neq 1$, đặt $a = x + y, b = x - y$. Khi đó ta có $a^2 - b^2 = 4xy = 4m \equiv 0 \pmod{m}$ suy ra, $a \equiv \pm b \pmod{m}$ hay $2y = a - b \equiv 0 \pmod{m}$, hoặc $2x = a + b \equiv 0 \pmod{m}$. Do đó $2x \equiv 0 \pmod{m}$ hoặc $2y \equiv 0 \pmod{m}$ với $m = xy$, suy ra, $x = 2$ hoặc $y = 2$ hay $m = 2n, n \neq 1$. Hơn nữa, nếu n là hợp số thì $n = k \cdot t$ suy ra $m = 2kt, k, t \neq 1$ theo trên ta suy ra $t = 2$ hay $m = 4k$ mâu thuẫn với (2.2), (Chọn $a = 2k, b = 0$). Vậy $n = p$ là số nguyên tố. Hơn nữa, nếu $p = 2$ thì $m = 4$ (2.2) không thỏa. Vậy p là số nguyên tố lẻ.

Ngược lại, giả sử $m = 2p$ với p là số nguyên tố lẻ. Khi đó, theo giả thiết ta có $a^2 - b^2 \cdot 2p$ suy ra $(a - b)(a + b) \cdot 2$, và $(a - b)(a + b) \cdot p$. Do đó $a - b \cdot 2p, a + b \cdot 2p$ hay $a \equiv \pm b \pmod{m}$.

Vậy với $m = 1, m = 2p$ hoặc m nguyên tố là những giá trị cần tìm.

2.2 Các bài toán trong kỳ thi học sinh giỏi Quốc gia

Bài toán 2.2.1. (HSGQG-1975) Tìm tất cả các số hạng của cấp số cộng $-1, 18, 37, \dots$, có các chữ số đều là chữ số 5.

Lời giải: Ta có số hạng đầu của cấp số cộng là $a_1 = -1$ và công sai $d = 19$ nên số hạng tổng quát là $a_n = 19n - 20, n \geq 1$. Do đó, bài toán trở thành tìm tất cả số n thỏa

$$19n - 20 = \underbrace{55\dots5}_{k \text{ số}} = 5 \cdot \frac{10^k - 1}{9}, k \geq 1$$

Điều này tương đương với $5 \cdot 10^k \equiv -4 \pmod{19}$, hay

$$5 \cdot 10^k \equiv 15 \pmod{19} \Leftrightarrow 10^k \equiv 3 \pmod{19}.$$

Ngoài ra, ta có

$$10^0 \equiv 1, 10^1 \equiv 10, 10^2 \equiv 5, 10^3 \equiv 12, 10^4 \equiv 6, 10^5 \equiv 3, 10^6 \equiv 11, \dots, 10^{18} \equiv 1.$$

Suy ra $10^{18l+5} \equiv 3 \pmod{19}, l \geq 0$, do đó suy ra số k cần tìm có dạng $k = 18l + 5$.

Ngược lại, Nếu $k = 18l + 5$ ta có $10^k \equiv 3 \pmod{19}$. Do đó, $5 \cdot 10^k \equiv -4 \pmod{19}$ tức là $5 \cdot 10^k = 19s - 4 \Leftrightarrow 5 \cdot (10^k - 1) = 19s - 9$, với mỗi số nguyên s . Từ đây, nhận thấy rằng vế trái của biểu thức trên chia hết cho 9, do đó vế phải của nó cũng chia hết cho 9, tức là $s = 9r$. Khi đó ta có

$$19r - 1 = 5 \cdot \frac{10^k - 1}{9} = \underbrace{55 \dots 5}_{k \text{ số}}.$$

Từ đó suy ra, các số hạng cần tìm của dãy có dạng $\underbrace{55 \dots 5}_{18l \text{ số}}$ với mỗi số tự nhiên l .

Bài toán 2.2.2. (HSGQG-1987) Cho hai dãy $(x_n), (y_n)$ xác định bởi

$$x_0 = 365, x_{n+1} = x_n(x_n^{1986} + 1) \quad 162\cancel{2}, \forall n \geq 0,$$

$$y_0 = 16, y_{n+1} = y_n(y_n^3 + 1) - 1952, \forall n \geq 0.$$

Chứng minh rằng $|x_n - y_k| > 0, \forall k, n \geq 1$.

Lời giải: Dễ thấy rằng $(x_n), (y_n)$ là những số nguyên dương.

Ta có $y_1 - y_0 = y_0^4 - 1952 = 63584 = 32 \cdot 1987$ do đó, $y_1 \equiv y_0 \pmod{1987}$. Ngoài ra, ta có $y_2 - y_1 = y_1^4 - 1952 \equiv y_0^4 - 1952 \pmod{1987} \equiv 0 \pmod{1987}$ nên suy ra $y_2 \equiv y_1 \pmod{1987}$. Tương tự, ta chứng minh được

$$y_k \equiv y_0 \pmod{1987}, \forall k \geq 1.$$

Mặt khác, đối với dãy (x_n) ta cũng có

$$x_1 - x_0 = x_0^{1987} + 1622 = (365^{1987} - 365) \pmod{1987}.$$

Nhưng theo định lý Fermat nhỏ ta có $365^{1987} \equiv 365 \pmod{1987}$ suy ra

$$x_1 \equiv x_0 \pmod{1987}$$

Hơn nữa,

$$x_2 - x_1 = x_1^{1987} + 1622 = x_0^{1987} - 1622 \equiv 0 \pmod{1987}.$$

Do đó,

$$x_2 \equiv x_0 \pmod{1987}.$$

Tương tự, ta chứng minh được

$$x_n \equiv x_0 \pmod{1987} \equiv 365 \pmod{1987}, \forall n \geq 1.$$

Từ đó suy ra, với mọi $k, n \geq 1$ ta luôn có $|y_k - x_n| > 0$. (Vì 365 và 16 không đồng dư theo môđun 1987).

Bài toán 2.2.3. (HSGQG-1999B) Cho hai dãy (x_n, y_n) xác định bởi :

$$x_1 = 1, y_1 = 2, x_{n+1} = 22y_n - 15x_n, y_{n+1} = 17y_n - 12x_n, \forall n \geq 1.$$

1. Chứng minh rằng các số hạng của cả hai dãy $(x_n), (y_n)$ đều khác không, và có vô hạn số hạng dương và vô hạn số hạng âm.
2. Hỏi số hạng thứ 1999¹⁹⁴⁵ của hai dãy có chia hết cho 7 không? Giải thích.

Lời giải: 1) Ta có,

$$\begin{aligned}x_{n-2} &= 22y_{n+1} - 15x_{n+1} = 22(17y_n - 12x_n) - 15x_n + 1 \\ &= 17(x_{n+1} + 15x_n) - 22 \cdot 12x_n - 15x_{n+1} \\ &= 2x_{n+1} - 9x_n, \forall n.\end{aligned}$$

Do đó, $x_{n-2} \equiv 2x_{n+1} \pmod{3}$. Hơn nữa ta có, $x_1 = 1, x_2 = 29$ suy ra x_n không chia hết cho 3, hay $x_n \neq 0, \forall n$. Tiếp theo, ta chứng minh x_n có vô hạn số hạng dương và vô hạn số hạng âm. Thật vậy, từ trên ta có

$$x_{n-3} = 2x_{n+2} - 9x_{n+1} = -5x_{n+1} - 18x_n$$

hay

$$x_{n-3} - 5x_{n-1} - 18x_n = 0, \forall n. \quad (2.3)$$

Do đó, nếu giả sử rằng trong dãy x_n có hữu hạn các số hạng dương (hữu hạn các số hạng âm), ta gọi x_{n_j} là số hạng dương lớn nhất của dãy. Khi đó, với mọi $n \geq n_j$ ta có $x_n < 0$, điều này mâu thuẫn với (2.3).

Tương tự, ta cũng chứng minh được dãy $y_{n-2} = 2y_{n+1} - 9y_n, \forall n$. thỏa yêu cầu bài toán.

2) Từ trên, ta có $x_{n-4} = -28x_{n+1} - 45x_n$, nên

$$x_n \equiv 0 \pmod{7} \Leftrightarrow x_{n+4} \equiv 0 \pmod{7} \Leftrightarrow x_{4k+n} \equiv 0 \pmod{7}.$$

Ngoài ra, từ $1999^{1945} \equiv (-1)^{1945} \pmod{4} \equiv 3 \pmod{4}$ và $x_3 = 49$. nên ta suy ra

$$x_{1999^{1945}} \equiv 0 \pmod{7}.$$

Tương tự, ta cũng có

$$y_n \equiv 0 \pmod{7} \Leftrightarrow y_{4k+n} \equiv 0 \pmod{7}.$$

Nhưng $y_3 = 26 \not\equiv 0 \pmod{7}$ nên $y_{1999^{1945}} \not\equiv 0 \pmod{7}$.

Bài toán 2.2.4. (HSGQG-2005A) Tìm tất cả các bộ 3 số tự nhiên (x, y, n) thỏa mãn hệ thức

$$\frac{x! - y!}{n!} = 3^n.$$

Lời giải: Từ hệ thức của đề, ta viết lại

$$x! \cdot y! = 3^n \cdot n! \quad (2.4)$$

Giả sử (x, y, n) là bộ các số tự nhiên thỏa mãn (2.4). Dễ dàng suy ra $n \geq 1$, và không mất tính tổng quát của bài toán, ta giả sử $x \leq y$. Khi đó xảy ra hai trường hợp:

1) **Trường hợp 1:** $x \leq n$. Phương trình (2.4) tương đương

$$1 \cdot \frac{y!}{x!} = 3^n \cdot \frac{n!}{x!}. \quad (2.5)$$

Suy ra $1 \cdot \frac{y!}{x!} \equiv 0 \pmod{3}$. Do đó $x < y$ và $y < x + 2$ (Vì nếu $y > x + 2$ thì $\frac{y!}{x!} \equiv 0 \pmod{3}$, mâu thuẫn). Vì vậy ta chỉ cần xét hai giá trị của y như sau:

1. Nếu $y = x + 2$ thì từ (2.5) ta suy ra rằng

$$1 \cdot (x + 1)(x + 2) = 3^n \cdot \frac{n!}{x!} \quad (2.6)$$

Dễ thấy, vế trái của 2.6 không chia hết cho 2 nên vế phải cũng vậy, tức là $n \leq x + 1$. Nếu $n = x$, thì $1 + (x + 1)(x + 2) = 3^x$ hay $x^2 + 3x + 3 = 3^x$, điều này suy ra, $x \equiv 0 \pmod{3}$. Do đó, $x \geq 3$ và $-3 = x^2 + 3x - 3^x \equiv 0 \pmod{9}$. Điều này vô lý, chứng tỏ $n \neq x$. Với $n = x + 1$, từ 2.6 ta có, $1 + (x + 1)(x + 2) = 3^n(x + 1)$ chứng tỏ $x - 1$ là ước nguyên dương của 1. Do đó, $x = 1$ dẫn đến $y = 2, n = 1$.

2. Nếu $y = x + 1$ thì từ (2.5) ta có

$$x + 2 = 3^n \cdot \frac{n!}{x!} \quad (2.7)$$

Vì $n \geq 1$ nên suy ra $x \geq 1$. Trong trường hợp này ta viết $x + 2 \equiv 1 \pmod{(x + 1)}$. Khi đó từ 2.7 ta suy ra $n = x$ (Nếu không, vế phải của (2.7) chia hết cho $x + 1$ còn vế trái thì không). Do đó,

$$x + 2 = 3^x.$$

Dễ thấy rằng, nếu $x \geq 2$ thì $3^x > x + 2$. suy ra có duy nhất giá trị $x = 1$ thỏa mãn, trong trường hợp này ta chọn được bộ số tự nhiên thỏa yêu cầu của đề bài là $(0, 2, 1)$ hoặc $(1, 2, 1)$.

2) **Trường hợp 2:** $x > n$. Khi đó (2.4) tương đương

$$\frac{x!}{n!} = \frac{y!}{n!} = 3^n. \quad (2.8)$$

Chú ý rằng, $n-1, n-2$ không thể đồng thời là lũy thừa của 3 nên từ (2.8) ta suy ra $x = n+1$. Khi đó

$$(n-1) \frac{y!}{x!} = 3^n. \quad (2.9)$$

Vì từ, $y \geq x, y \geq n+1$. Ta đặt $M = \frac{y!}{(n+1)!}$. Khi đó, (2.9) có thể viết lại

$$(n+1)(M+1) = 3^n. \quad (2.10)$$

Rõ ràng, nếu $y \geq 4$ thì $M \equiv 0 \pmod{3}$ vì thế, $M+1$ không thể là một lũy thừa của 3. Do đó từ (2.10) ta có

$$(n+1)(1 + \frac{y!}{(n+1)!}) = 3^n$$

hay $(n+2)^3 - 1 = 3^n$. Điều này suy ra $n > 2$ và $n+2 \equiv 1 \pmod{3}$. Đặt $n+2 = 3k+1, k \geq 2$. Ta có

$$9k(3k^2 + 3k + 1) = 3^{3k-1}.$$

Suy ra $3k^2 + 3k + 1$ là lũy thừa của 3, (điều này vô lý). Chứng tỏ $y \neq n+3$.

- Nếu $y = n+2$ thì $M = n+2$, do đó ta có, $(n+1)(n+3) = 3^n$. Vì $n-1, n-3$ không thể đồng thời là lũy thừa của 3 nên không tồn tại số n thỏa $(n+1)(n+3) = 3^n$. Do đó $y \neq n+2$

- Với $y = n+1$, ta có $A = 1$. Do đó, từ (2.10) ta có $2(n+1) = 3^n$. Rõ ràng không tồn tại n thỏa hệ thức vừa nêu. Do vậy $y \neq n+1$.

Như vậy, nếu bộ số tự nhiên (x, y, n) với $x \geq y$ thỏa yêu cầu bài toán thì không thể có $x > n$.

Tóm lại, nếu bộ số tự nhiên x, y, n thỏa (2.4) thì (x, y, n) là $(0, 2, 1); (2, 0, 1); (1, 2, 1); (2, 1, 1)$. Ngược lại, kiểm tra trực tiếp ta thấy bốn bộ số trên thỏa mãn.

Vậy bộ số thỏa yêu cầu là $(0, 2, 1); (2, 0, 1); (1, 2, 1); (2, 1, 1)$.

Bài toán 2.2.5. (HSGQG-2011) Cho dãy số nguyên (a_n) xác định bởi

$$a_0 = 1, a_1 = -1, a_n = 6a_{n-1} + 5a_{n-2}, \forall n \geq 2 \quad (2.11)$$

Chứng minh rằng $a_{2012} - 2010$ chia hết cho 2011.

Lời giải: Xét dãy số nguyên (b_n) xác định bởi

$$b_0 = 1, b_1 = -1, b_n = 6b_{n-1} + 2016b_{n-2}, \forall n \geq 2.$$

Dễ dàng tìm được số hạng tổng quát của dãy này là $b_n = \frac{49 \cdot (-42)^n + 41 \cdot 48^n}{90}, \forall n \geq 0$.

Vì 2011 là số nguyên tố nên theo định lý Fermat nhỏ ta có:

$$(-42)^{2010} = 48^{2010} \equiv 1 \pmod{2011}.$$

Do đó,

$$90b_{2012} \equiv 49 \cdot (-42)^{2012} + 41 \cdot 48^{2012} \equiv 49(-42)^2 + 41 \cdot 48^2 \equiv 90b_2 \pmod{2011}.$$

Suy ra $b_{2012} \equiv b_2 \pmod{2011}$. Vì $\text{ƯCLN}(90, 2011) = 1$, mà $b_2 = 6b_1 + 2016b_0$ nên $b_{2012} \equiv 2010 \pmod{2011}$. Ngoài ra, theo (2.11) ta có $a_n \equiv b_n \pmod{2011}$.

Từ đó suy ra

$$a_{2012} \equiv 2010 \pmod{2011}.$$

TÀI LIỆU THAM KHẢO

A. Tiếng Việt

1. Hà Huy Khoái (2004), *Chuyên đề bồi dưỡng học sinh giỏi toán phổ thông Số học*, Nhà xuất bản Giáo dục.
2. Hà Huy Khoái (2003), *Số học và thuật toán: Cơ sở lý thuyết và tính toán thực hành*, Nhà xuất bản Đại học Quốc Gia Hà Nội.
3. Nguyễn Tiến Quang (2007), *Bài tập số học*, Nhà xuất bản Giáo dục.

B. Tiếng Anh

4. Cohen, H. (2007), *Number Theory Volume I: Tools and Diophantine Equations*, Springer Science+Business Media, LLC.
5. Ireland K., Rosen M. (1990) *A Classical Introduction to Modern Number Theory*, Springer-Verlag, Berlin.
6. Andreeescu, Titu (2006) *104 Number theory Problems From the Training of the USA IMO Team*, Birkhauser.
7. Chau, Le Hai (2010), *Selected Problems of the Vietnamese Mathematical Olympiad (1962-2009)*, Singapore.
8. Dušan Djukić (2009), *The IMO Compendium A Collection of Problems Suggested for the International Mathematical Olympiad: 1959-2009*, Springer.

C. Một số tài liệu khác trên mạng Internet